

Τὰ συναρμολογηθέντα δὲ καὶ συγκολληθέντα τεμάχια ἐπιγραφῶν ἀνέρχονται εἰς πλείονας ἑκατοντάδας. Τὸ εὐρετήριον τῶν ἐπιγραφῶν ἐκτενέστερον συνταχθὲν καὶ περιλαμβάνον καὶ τὴν προχειροτέραν βιβλιογραφίαν ἐπερατώθη ἤδη σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν, προσεχῶς δὲ ἄρχεται ἡ σύνταξις τοῦ εὐρετηρίου καὶ τῶν ἄλλων τμημάτων τῆς συλλογῆς.

Σημείωσις. Μῆνᾱς τινὰς μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἀνασκαφῆς, εἰς ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων τοίχων πρὸς τὸ μέρος τοῦ μουσείου ἐκπλυθεὶς ὑπὸ τῶν βροχῶν ἐφάνη ὅτι εἶνε πολυγωνικός, καὶ δὴ ἐκ τῶν παλαιότερων. Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἐλάχιστον μόνον ὕψος σώζεται καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἀνεγνωρίσθη κατὰ πρῶτον ὡς παλαιός, δὲν ἀνεσκάφη καθ' ἅπαν αὐτοῦ τὸ μῆκος. Καὶ τὸ ἀνασκαφὲν μέρος αὐτοῦ ὅμως εἶνε μέγα διευθυνόμενον ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς, φαίνεται δ' ὅτι ἀνῆκεν εἰς μέγα οἰκοδόμημα, διότι ὡς ἐκ τοῦ μικροῦ πάχους αὐτοῦ φαίνεται ὅτι δὲν δύναται νὰ εἶνε περίβολος ἢ ἄλλο τι. Δι' αὐτοῦ ὁρίζεται ἡ χρονολογία καὶ ἄλλων τοίχων, οἵτινες εἶνε ὅλως ἄμορφοι καὶ ἀδιάγνωστοι καθ' ἑαυτοὺς, κεῖνται ὅμως ἐν μέρει ὑποκάτω τοῦ πολυγωνικοῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀποδεικνύονται παλαιότεροι ἐκείνου. Προσεχῶς θὰ ἀποκαλυφθῶσι διὰ τῆς ἀνασκαφῆς περαιτέρω, καίτοι τὰ σωθέντα λείψανα αὐτῶν εἶνε ἐλάχιστα.

Ἐν Ἑλευσίνι τῇ 31 Δεκεμβρίου 1894.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΚΙΑΣ

Τρίτη ἀνασκαφὴ ἐγένετο ἐν Αἰγίνῃ ὑπὸ τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων Β. Στάη, οὗ ἡ πρὸς τὸν Πρόεδρον ἐκθεσις ἔχει οὕτως:

Περὶ τῶν ἐν Αἰγίνῃ ἀνασκαφῶν.

Αἱ ἀνασκαφαὶ ἐν Αἰγίνῃ διήρκεσαν ἄνευ διακοπῆς ἀπὸ τῆς 24ης Ἰουνίου μέχρι τῆς 8ης 7/βρίου π. ἔ. Ἐνηργήθησαν δὲ αὐταὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου εἰς πολλὰ μέρη τῆς νήσου, κυρίως ὁμῶς κατὰ τὸ δυτικὸν τῆς πόλεως, ὅπου ὁ καλούμενος ναὸς τῆς Ἀφροδίτης, οὕτινος σώζεται μέρος τοῦ δαπέδου καὶ κίων εἰς κατὰ χώραν.

Κύκλῳ τῶν ἐρεπιπίων τοῦ ναοῦ τούτου ὑπάρχουσιν ἐξ ἐπιχώσεων ἐσχηματισμένοι λόφοι κατὰ 7 μέτρα ὑψηλότεροι τῆς βραχέως ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Τοὺς λόφους τούτους ἐθεώρησα ἀναγκαῖον νὰ ἐρευνήσω διὰ δοκιμαστικῶν τὸ πρῶτον ἀνασκαφῶν. Αἱ πολλαχοῦ γεγόμεναι δοκιμαὶ ἀπεκάλυπτον εὐθὺς μετὰ τὴν

ρωμαϊκὴν ἐπίχῳσιν λείψανα οἰκοδομημάτων χρονικῆς περιόδου λίαν ἀπομεμακρυσμένης, τῆς καλουμένης *μυκηναίας*.

Ἐπεχείρησα δὲ τότε, ἐκ τῶν δοκιμῶν τούτων ἐνθαρρυνθεὶς, γενναιοτέραν ἔρευναν ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ ἀνατολικῶς κειμένου τοῦ ναοῦ. Ὁ ἀγρὸς δυστυχῶς ἦν ιδιόκτητος καὶ πολλὰ μοὶ παρενεβλήθησαν τὸ πρῶτον προσκόμματα, ἅτινα μόνον τῇ συνδρομῇ τοῦ ἐν Αἰγίνῃ δικηγόρου κ. Λαμπαδαρίου ἐξωμαλύνθησαν καὶ ἐπετράπη ἡ ἀνασκαφὴ ἐπὶ τῷ ὄρῳ τῆς ἀποδόσεως τοῦ τρίτου τῆς ἀξίας τῶν εὐρημάτων τοῖς ιδιοκτῆταις.

Ἐσκαψα δὲ εἰς βάθος ἐπτὰ ἐνιαχοῦ μέτρων χῶρον περίπου ἑκατὸν τετραγωνικῶν μέτρων.

Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λόφου, πολλαχοῦ ὁρώμενον, ὑπῆρχεν οἰκοδόμημα (πιθανῶς ἐκκλησίᾳ) Βυζαντινῶν χρόνων κατὰ τὸ πλεῖστον ἐντελῶς κατεστραμμένον. Ὑπὸ τὸ κτίριον τοῦτο ἀπεκαλύφθη στρῶμα (τερράτσα) ἐκ λευκοῦ πηλοῦ καὶ ἀσβέστου περιθέον κύκλῳ τὸν ναὸν εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν, μὴ ἐξακριβωθεῖσαν ἐντελῶς. Τὸ στρῶμα τοῦτο πάντως ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ. Διέσωσε δὲ τοῦτο ὑπὸ τὴν στερεὰν αὐτοῦ μᾶζαν τὴν ἐξ ἀρχαιοτέρων τῆς 6ης ἑκατονταετηρίδος οἰκοδομημάτων σχηματισθεῖσαν ἐπίχῳσιν.

Τοιοῦτῳ τρόπῳ ἀπεκαλύφθη ἀμέσως ὑπὸ τὸ στρῶμα τοῦτο πρῶτον μὲν οἰκοδόμημα πλινθόκτιστον τῆς 7ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐν καταστάσει τοιαύτῃ, ὥστε νὰ δύνηται τις ἀκριβῶς νὰ διακρίνῃ πάσας τὰς λεπτομερείας αὐτοῦ, συνισταμένου ἐκ τριῶν διαμερισμάτων, δεύτερον δὲ βόθρος κτιστὸς τετράγωνος περιλαμβάνων πολυπληθῆ συντρίμματα ἀγγείων καὶ διάφορα ἄλλα ἀντικείμενα (τῶν ἀπορριπτομένων ἀναθημάτων), ἐν οἷς ἀξιολογώτερα εἶνε δύο δίσκοι πῆλινοι μετὰ κοσμημάτων γεωμετρικῶν (βυθμοῦ τῶν ἀγγείων τοῦ Διπύλου) εἰς ἀνάγλυπτος πίναξ καὶ τινες σκαραβαῖοι. Καὶ τρίτον μέγα καὶ πολυσύνθετον κτίριον, τῆς μυκηναίας χρονικῆς περιόδου. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο, οὐτινος μέρος μόνον ἀπεκαλύφθη, ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν παραλλήλων τετραγώνων ὀματίων, συγκοινωνούντων πρὸς ἄλληλα διὰ μικρῶν σχετικῶς τριγωνικῶν θυρίδων.

Ἡ τοιχοδομία τοῦ κτιρίου τούτου εἶνε ὁμοία τῇ ἐν Μυκῆναις

καὶ ἀλλαχοῦ ἐν χρήσει κατὰ τὴν σχετικὴν χρονικὴν περίοδον καθ' ἣν ἐγένετο χρήσις καὶ πηλοῦ πρὸς συναρμογὴν τῶν ἀργῶν λίθων, πάντες δὲ οἱ τοῖχοι αὐτῶν ἔφερον λεπτὸν ἐπίχρισμα ἐξ ἀσβέστου καὶ τὸ δάπεδον ἦτο πλακόστρωτον. Ἐν τοῖς δώμασι τούτοις εὐρέθη πλῆθος μέγα ἀγγείων συντετριμμένων τοῦ ἀρχαιοτάτου μυκηναίου ρυθμοῦ, μοναδικῶν διὰ τὸ παράδοξον αὐτῶν σχῆμα καὶ τὴν ιδιόρρυθμον ἐν τισι διακόσμησιν. Ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας εἶνε ὅτι ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἀπεκαλύφθησαν ὅπαι ἐπιμήκεις (μήκ. 0,20 μ.) χρησιμεύσασαι πιθανῶς ὡς τάφοι. Ἐντὸς τριῶν τοιούτων ὀπῶν, ἐστεγασμένων διὰ καταλλήλων πλακῶν, εὐρέθησαν τὰ ὅστ' ἅπαντα νεκρῶν μέσης ἡλικίας μετὰ κτερισμάτων ἀποτελουμένων ἐξ ἀγγείων μικρῶν τῆς μυκηναίας περιόδου.

Τίνι τρόπῳ ἐν ταῖς ὀπαῖς ταύταις ἐτίθετο ὁ νεκρὸς ὁλόκληρος μοῖ εἶνε ἀκατάληπτον, δι' ὃ καὶ ὑπέθεσα, ὅτι αἱ ὀπαὶ αὗται ἐχρησίμευον μᾶλλον ὡς ὀστεοθήκαι, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἔχει πολλὰ τὰ κατ' αὐτῆς.

Συμπέρασμα τῆς ὅλης ἐν Αἰγίνῃ ἐργασίας ταύτης, ἥτις, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔκτασιν τοῦ ἀνασκαπτέου χώρου, εἶνε καὶ δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς δοκιμαστική, εἶνε τὸ ἐξῆς: Ἀπεκαλύφθησαν ἐκεῖ ἀξιολογώτατα ὅσον καὶ ἀναμφισβήτητα λείψανα οἰκοδομημάτων χρονικῆς περιόδου παναρχαίας, ἃτινα φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦσι τμῆμα τῆς συγχρόνου ἀκροπόλεως. Βέβαιον δὲ εἶνε ὅτι ἐὰν αἱ ἀνασκαφαὶ ἐπαναληφθῶσιν ἐν μείζονι μέτρῳ, τὰ ἀποτελέσματα ἔσονται ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀντάξια τῶν προσδοκιῶν ἡμῶν. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο δέον ν' ἀγορασθῶσιν οἱ πέριξ τοῦ ναοῦ ἄγροί, ἵνα ἡ ἀνασκαφὴ ἐπεκταθῇ ἐπὶ ὅλου τοῦ περὶ τὸν ναὸν λόφου, ἐνθα πάντως ἔκειτο ἡ παλαιὰ ἀκρόπολις.

Μετὰ τὴν διακοπὴν τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης ἡρξάμην τῆς ἐρεύνης τῶν παραδοξοτάτων τάφων τῆς Αἰγίνης, ὧν ἡ ἐξέτασις, καίπερ συσταθεῖσα ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ross πρὸ πολλῶν δεκάδων ἐνιαυτῶν, δὲν ἐγένετο ἢ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Τὰ ποιήματα καὶ παράδοξα σχήματα τῶν ὑπογείων τούτων «κατακομβῶν», ἵνα μεταχειρισθῶμεν τὴν μεταγενεστέραν ἀλλὰ κατάλληλον ταύτην προσωρυμίαν, ἐκθέσομεν μετὰ σχεδίων ἀλλαχοῦ ὅσον

οὐπω. Τὰ νῦν εἰρήσθω τοῦτο μόνον ὅτι ἀνεσκάφησαν ὑπὸ ἰδιοκτη-
τῶν λάθρα πλείστοι τοιούτων τάφων, τινὲς δέ, πολῦτιμοι καὶ διὰ τὴν
ἐσωτερικὴν αὐτῶν διακόσμησιν, κατεστράφησαν ἐξ ὁλοκλήρου.

Εὐρήματα ἐκ τῶν τάφων τούτων ὀλίγιστα ἀπεκομίσαμεν διὰ
τὸν προμνημονευθέντα λόγον. Οἱ τάφοι ἦσαν σεσυλημένοι. Ἐν-
τὸς ἐνὸς ἀσυλήτου, ἐν τῷ κτήματι Ἑρσιώτου, εὐρέθη χαλκοῦν
κάτοπτρον μετὰ δύο ἀγγείων, ἅτινα μετὰ τῶν λοιπῶν εὐρημά-
των μετεκόμισα εἰς Ἀθήνας. Καὶ ταῦτα μὲν παρέδωκα εἰς τὸν
γραμματέα τῆς Ἑταιρείας ἵνα πληρωθῇ τὸ τρίτον τοῦ τιμήμα-
τος αὐτῶν εἰς τὸν ἰδιοκτήτην κατὰ τὴν συμφωνίαν ἡμῶν, τὰ
λοιπὰ δὲ κατέθηκα ἐν τῷ Ἑθν. Μουσεῖῳ.

Μετὰ τὴν διακοπὴν καὶ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης μετέβην εἰς
τὸ ὑπὸ τοῦ Πausaniou μνημονευόμενον ἱερὸν τῆς Ἀφαιας, κείμε-
νον εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ «Ὅρους».

Τοῦ ἱεροῦ τούτου σώζεται ὁ περίβολος μόνον. Εἶνε δὲ ἐκτι-
σμένος οὗτος ἐξ ὀγκολίθων πολυγωνικῶν κατὰ τὸ δυτικὸν αὐ-
τοῦ καὶ ἐξ ὀρθογωνίων κατὰ τὸ μεσημβρινόν, ὅπου καὶ ἡ εἰσο-
δος. Εἶνε τουτέστιν ὁρατὴ ἐπιδιόρθωσις τοῦ τείχους κατὰ χρό-
νους μεταγενεστέρους. Ἐκ τοῦ σηκοῦ τοῦ ναοῦ οὐδὲν σχεδὸν
σώζεται, ἅτε κτισθείσης ἐπ' αὐτοῦ ἐκκλησίας χριστιανικῆς. Αἱ
ἀνασκαφαὶ ἐπὶ ὀκταήμερον διαρκέσασαι, ἐνηργήθησαν ἐντὸς τοῦ
περιβόλου, ἄνευ οὐδενὸς σχεδὸν ἀξίου λόγου εὐρήματος, καθόσον
αἱ δύο ἀποκαλυφθεῖσαι ἀρχαιόταται ἐπιγραφαί, αἱ μαρτυροῦσαι
καὶ τὴν ταυτότητα τοῦ ἱεροῦ, εἰσὶ γνωσταὶ καὶ δεδημοσιευμένοι.

Ὅμοιαν μικρὰν ἀνασκαφὴν ἐνήργησα καὶ παρὰ τὸν ναὸν
τῆς Ἀθηνᾶς, ἐπὶ τοῦ ἐτέρου ἄκρου τῆς νήσου, ἀποκαλυφθέντος
τοῦ ἀνατολικοῦ τείχους τοῦ περιβόλου, ὅπου εὐρέθησαν τεμάχια
μόνον ἀγαλμάτων καὶ λίθος νησιωτικὸς μετ' ἐγγλυφῆς.

Β. ΣΤΑΗΣ

Περὶ τῶν ἐν Ἀττικῇ ἀνασκαφῶν.

Τετάρτη ἀνασκαφὴ ἐγένετο ἐν Ἀττικῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐφόρου
Βαλερίου Στάη, οὗ ἡ ἐκθεσις ἔχει ὡς ἑξῆς:

Διακοπείσων τῶν ἀνασκαφῶν Αἰγίνης μετέβην ὅπως ἐξακολου-